

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS
2022 metai

1

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEARBOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2022

1

Vilnius 2022

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2022

1

Vilnius 2022

Žurnalo leidybą finansavo
LIETUVOS MOKSLO TARYBA
PAGAL VALSTYBINĘ LITUANISTINIŲ TYRIMŲ IR SKLAIDOS
2016–2024 METŲ PROGRAMĄ
Projekto finansavimo sutartis Nr. S-LIP-22-32

Redakcinė kolegija / Editorial Board / Redaktion:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS
Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva /
Vytautas Magnus University, Lithuania

Krzysztof BUCHOWSKI
Balstogės universitetas, Lenkija /
University of Białystok, Poland

Jan JURKIEWICZ
Adomo Mickevičiaus universitetas Poznanėje, Lenkija /
Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland

Tomasz KEMPA
Mikalojaus Koperniko universitetas Torunėje, Lenkija /
Nicolaus Copernicus University in Toruń, Poland

Česlovas LAURINAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Vėjas G. LIULEVIČIUS
Tenesio universitetas Noksvilyje, JAV /
University of Tennessee, Knoxville, USA

Bernadetta MANYŚ
Adomo Mickevičiaus universitetas Poznanėje, Lenkija /
Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland

Elmantas MEILUS (pirmininko pavaduotojas / Deputy Editor-in-Chief)
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Jolita MULEVIČIŪTĖ
Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Lietuva /
Lithuanian Culture Research Institute, Lithuania

Mathias NIENDORF
Greifswaldo universitetas, Vokietija /
University of Greifswald, Germany

Rimvydas PETRAUSKAS
Vilniaus universitetas, Lietuva /
Vilnius University, Lithuania

Jolita SARCEVIČIENĖ (atsakingoji sekretorė / Executive Secretary)
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Vladas SIRUTAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Gintautas SLIESORIŪNAS (pirmininkas / Editor-in-Chief)
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Darius STALIŪNAS
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Saulius SUŽIEDĖLIS
Milersvilio universitetas, JAV /
Millersville University, USA

Joachim TAUBER
Šiaurės Rytų institutas Liuneburge, Vokietija /
Nordost Institut in Lüneburg, Germany

Theodore R. WEEKS
Pietų Iliinojaus universitetas Karbondeilyje, JAV /
Southern Illinois University, Carbondale, Ill., USA

Andrzej ZAKRZEWSKI
Varšuvos universitetas, Lenkija /
University of Warsaw, Poland

Registruota duomenų bazė:
Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:
HISTORICAL ABSTRACTS. AMERICA: HISTORY AND LIFE.
EBSCO Publishing. Lituanistika

Recenzuojamas mokslo žurnalas, leidžiamas nuo 1971 m. Per metus išeina 1 tomas (2 numeriai).
Elektroninę straipsnių versiją pdf formatu galima rasti internetinėje svetainėje:
<https://www.istorija.lt/leidiniai/mokslo-zurnalai-ir-testiniai-leidiniai/lietuvos-istorijos-metrastis/672>

ISSN 0202-3342
e-ISSN 2538-6549

© Lietuvos istorijos institutas, 2022
© Straipsnių autoriai, 2022

RECENZIJOS, ANOTACIJOS

Piotr Łozowski. **Rodzina w Starej i Nowej Warszawie w XV i początkach XVI wieku**. Białystok: Instytut badań nad dziedzictwem kulturowym Europy, 2021. – 227 s. (*Prace Centrum badań struktur demograficznych i gospodarczych przednowoczesnej Europy środkowo-wschodniej*, t. XI) ISBN 978-83-64103-48-3.

Vidurio Rytų Europos demografinių ir ūkio struktūrų tyrimo centras Balstogėje nuosekliai pateikia šiomis temomis besidomintiems aktualių publikacijų – Piotro Łozowskio monografija „Senosios ir Naujosios Varšuvos šeima XV ir XVI a. pradžioje“ tapo jau 11 šios serijos leidiniu. Iškėlęs tikslą „pažinti kuo įvairesnius miestiečių šeimos demografinės elgsenos aspektus“ (p. 9), autorius pabrėžė: nors remiantis statistiniais duomenimis pirmiausia rinkti gana įprasti tokiuose tyrimuose duomenys apie pilnametystės sulaukusių vaikų skaičių, kartų kaitą ir šeimų dydį, tačiau turimi šaltiniai suteikė vertingų žinių ir kitais miesto šeimos demografijai aktualiais klausimais (p. 10). Visa tai skatina skaitytoją tikėtis įvairialypės ir daugiakryptės medžiagos analizės.

Tyrimo chronologinius rėmus lėmė iki mūsų dienų išlikusių Senosios ir Naujosios Varšuvos magistrato knygų chronologija (anksčiausios knygos siekia atitinkamai 1416 ir 1427 m.). Tyrimo pabaigos data pasirinkta paskutiniojo Mazovijos kunigaikščio Jonušo III mirtis 1526 m., kuomet Varšuva palaipsniui perėjo Žygimanto Senojo valdžion ir, pasak autoriaus, miestui „atsivėrė naujas teisinių, politinių bei visuomeninių-ekonominių saitų laikotarpis jau Lenkijos karalystės sudėtyje“ (p. 11). Dėl pastarosios datos galima abejoti – demografinė elgsena nekinta taip greitai, normaliomis sąlygomis permainingos gali nevykti ir kelis dešimtmečius. Tai, kad socioekonominės permainingos apčiuopiamos kelių ar net keliolikos dekadų laikotarpiu, pripažįsta ir pats autorius (p. 12). Taigi turėtume pastebėti, kad tyrimams pasirinktas tolygiai augančios Varšuvos vystymosi etapas, kuriame nebuvo lengva pastebėti ženklėsių pokyčių – tai patvirtino ir autoriaus pasiekti rezultatai, kuriuose nefiksuota ryškesnių lūžinių momentų. P. Łozowski ir pats pabrėžia, kad

XIV–XV a. sandūroje Varšuva atsidūrė ant ekonominio pakilimo slenkščio, kurio priežastis buvo miesto išsilyjimas į tarptautinę prekybą. Tai lėmė tapimą sostine XVI–XVII a. sandūroje bei išaugino gyventojų skaičių iki 100 tūkst. XVIII a. pabaigoje (p. 11–12). Ir čia vėl reikėtų pastebėti, kad toks Varšuvos augimo apibrėžimas yra ir supaprastintas, ir pernelyg „optimistinis“.

Detaliai aptaręs šaltinius, pagal kuriuos rekonstruotos beveik 684 miestiečių šeimos iš, kaip manoma, apie 4 tūkst. tuometės Varšuvos gyventojų (p. 35–36), jų teikiamos perspektyvos ir trūkumai (p. 13–22), toliau knygoje autorius visą dėmesį sutelkė į gautų rezultatų analizę. Leidinio struktūra gana kompaktiška. Pirmojoje dalyje, pavadintoje „Miesto šeimą formuojantys veiksniai“, aptariamos gyvenimo sąlygos vėlyvųjų viduramžių mieste ir jų įtaka populiacijos demografinėi elgsenai. Įvairūs demografiniai rodikliai (šeimos dydis, vaikų skaičius, berniukų ir mergaičių santykis, Varšuvos šeimų turtinė struktūra) analizuojami antrajame skyriuje „Miesto šeimos demografinės struktūros“. Trečiasis skyrius, pavadintas „Profesinio aktyvumo trukmė“, skirtas aptarti, koku gyvenimo tarpsniu miestiečiai „aptinkami“ šaltiniuose, tai siejant tiek su jų gyvenimo trukme, tiek su santuokų trukme, tiek su reprodukciniiais gebėjimais. Paskutiniame skyriuje „Antroponiminės struktūros“ pagrindinis dėmesys nuo demografijos nukrypsta į Senosios ir Naujosios Varšuvos miestiečių onomastiką: populiariausius vardus, slaviškų vardų tradicijos kaitą ir pan.

Pirmojoje dalyje „Miesto šeimą formuojantys veiksniai“, kaip jau minėta, analizuojamos gyvenimo sąlygos aptariamojo laikotarpio mieste ir jų įtaka populiacijos demografinėi elgsenai. Autorius skiria dėmesio tokioms temoms kaip sanitarinė aplinka (geriamojo vandens šaltiniai, jų kokybė ir vandentiekis; asmeninė miestiečių higiena ir pirtys; sergamumas), gyvenamoji aplinka (miesto užstatymas, namai ir butai; vaistininkai), mitybos įpročiai (maisto produktai; jų sandėliavimas, badmečiai). Tokiems reikšmingiems veiksniams priskiriama ir santuokos trukmė. Autorius pripažįsta, kad jo naudotuose šaltiniuose trūksta duomenų tokiems tyrimams, todėl rėmėsi kitų tyrinėtojų tiek Lenkijoje, tiek Vakarų Europoje gautais duomenimis ir *a priori* pasirinko nuostatą, kad aptariamojo laikotarpio Varšuvoje pirmą kartą susituokusių asmenų vidutinė santuokos trukmė buvo 10 metų ir joje išgyvendavo 2 palikuonys (53–54 p.). Šiame kontekste šiek tiek dėmesio skiriama ir santuokiniam miestiečių amžiui, gyvenimo trukmei, gimusių ir išgyvenusių palikuonių santykiui. Tačiau reikia pastebėti, kad daugelis autoriaus teiginių yra paremti ne jo naudotuose šaltiniuose pateiktais duomenimis, o analogijomis su kitais Lenkijos ar Vakarų Europos miestais, kitais laikotarpiais ir pan. Nors tokią situaciją lemia menkas mokslininkų įdirbis tiriant Varšuvos miestiečių šeimas, vis dėlto reiklesniam skaitytojui gali kilti pagrįstų abejonių, ar Varšuvoje klostėsi identiška situacija lyginant su pavyzdžiais iš Vakarų Europos? Tokias abejones bent iš dalies būtų galima išsklaidyti aptarus jau žinomas analizuojamo Rytų Europos regiono miestų vystymosi tendencijas. Knygoje

to nėra padaryta. Tad šis klausimas veikiausiai ir liks atviras iki kitų (ne tik Varšuvos) Lenkijos miestų medžiaga paremtų analogiškų tyrimų.

Antrajame skyriuje „Miesto šeimos demografinės struktūros“ analizuojami keturi demografiniai dėmenys: šeimų dydis ir vaikų skaičius jose, kartų kaita, šeimų sudėtis, šeimų turtinė struktūra. Informacija šiems tyrimams buvo sukaupta iš šaltinių rekonstravus 684 branduolio šeimas, tarp kurių buvo 523 Senosios Varšuvos ir 161 Naujosios Varšuvos šeima (p. 60). Autoriui šiuo aspektu pavyko gana proporcingai išlaikyti rekonstruotų šeimų ir numanomų abiejų miestų gyventojų skaičiaus (atitinkamai 2400 ir 500 vienais duomenimis ir 3600 ir 1100 – kitais (p. 36)) santykį. Tiesa, didžioji dalis „rekonstruotų“ Naujosios Varšuvos šeimų gyveno 1478–1527 m. laikotarpiu, t. y. šiuo atveju duomenys „dengia“ tik antrąją tiriamo laikotarpio pusę (p. 60). Autoriaus duomenimis, tokiose šeimose gyveno vidutiniškai 2,2–2,6 vaikų, kas iš esmės menkai skiriasi nuo duomenų apie vaikų skaičių miestiečių šeimose iš pačių įvairiausių Europos regionų nuo Vengrijos iki Anglijos (p. 64–67). Todėl autorius padarė išvadą, jog „pateikti duomenys leidžia patvirtinti analogijų šeimų struktūrose ne tik tarp vėlyvųjų viduramžių Lenkijos miestų, bet ir tarp Europos vakarų, šiaurės ir pietų miestų egzistavimą“ (p. 67). Nors reikia pripažinti, kad plačioje pateiktų vėlyvųjų viduramžių pavyzdžių skalėje rasime duomenų tiek apie 3,3 asmenų branduolio šeimas iš Vengrijos, tiek apie beveik dvigubai didesnę 6,5 asmenų miestiečių šeimą Anglijos miestuose (p. 66, 67). Taigi nors 4,2–4,6 asmenų Varšuvos miestiečių šeima sėkmingai „įsiterpia“ į šią skalę, autoriaus tvirtinimas apie analogijas tarp skirtingų Europos regionų miestų atrodo skubotas ir primena vertingus, tačiau pernelyg apibendrinančius ir situaciją supaprastinusius XX a. septintojo dešimtmečio Johno Hajnalo teiginius apie „Triesto liniją“¹, kuriuos gerokai koregavo vėlesni patikslinti tyrimai².

Savo tyrimuose autorius siekė išsiaiškinti ir retesnius Varšuvos miestiečių demografinės elgsenos aspektus – kartų kaitos arba perimamumo koeficientą, kuris atsiskleidžia analizuojant tėvams gimstančių vaikų skaičių, kurio, atsižvelgiant į analizuojamo laikotarpio mirštamumo rodiklius, pakanka visiškai pakeisti ankstesnei kartai prokreacijos procese (p. 68). Reikia pripažinti, kad, atsižvelgiant į naudotuose šaltiniuose veikiau tik atsitiktinai užfiksuotus šiems duomenims surinkti reikalingus faktus, tai buvo ambicingas ir nelengvas uždavinys, atskleidęs, kad aptariamam laikotarpiu Varšuvoje jis siekė 1–1,5 (jei imtume tėvo–sūnaus koreliaciją) ar 0,9–1 (imant tėvo–dukters koreliaciją).

¹ J. Hajnal, European Marriage Patterns in Perspective, *Population in History: Essays in Historical Demography*, ed. D. V. Glass, D. E. C. Eversley, London, 1965, p. 101–143.

² Plačiau apie tai žr. J. Sarcevičienė, Valsiečių šeimos struktūra Europos istoriografijoje: tendencijos, tyrimai, perspektyvos, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos kraštovaizdis. Mokslinių straipsnių rinkinys. Skiriama profesorės Jūratės Kiaupienės 65-mečiui*, sud. R. Šmigelskytė-Stukienė, Vilnius, 2012, p. 690–712.

Autorius pripažįsta, kad šių duomenų interpretuoti Lenkijos kontekste kol kas neįmanoma, nes nėra tyrimų iš kitų miestų. Kokių nors išvadų, remiantis Vakarų Europos miestų analogijomis, taip pat knygoje nematome. Todėl autorius mėgina gautus duomenis lyginti su situacija valstiečių ir kilmingųjų šeimose tiek Lenkijoje, tiek Vakarų Europoje, bet tenka pripažinti, kad vertingesnių įžvalgų nepavyksta padaryti (p. 69–70).

Gana dažnai panašaus pobūdžio darbuose analizuota miestiečių šeimų struktūra atsižvelgiant į vaikų skaičių, autoriaus nuomone, nenustebino. 70 proc. Varšuvos miestiečių šeimų turėjo 1–2 vaikus, 16–21 proc. – 3, tik keli procentai šeimų turėjo 4 ir daugiau vaikų (p. 73). Trumpai paminėjęs panašius kitų Lenkijos miestų duomenis aptariamu laikotarpiu, autorius padarė išvadą, jog „pateikti sutapimai [...] yra dar vienas įrodymas apie vėlyvųjų viduramžių ir naujųjų laikų miesto šeimų struktūros pastovumą. Tai taip pat neabejotinai atskleidžia, viena vertus, kad visuomenė funkcionavo ir vystėsi pagal panašias taisykles, antra vertus, pakluso tiems patiems ribojantiems aplinkos veiksniams“ (p. 75). Šioje vietoje skaitytojas galėtų nebent tikėtis detalesnio paaiškinimo, kaip buvo rekonstruojama šeimų struktūra. Ar įmanoma prielaida, kad tais atvejais, kai fiksuotas didelis vaikų skaičius šeimoje (5 ir daugiau), galėtume kalbėti apie šeimą, kurioje gyveno pakartotines santuokas sudarę tėvai, jau turėję palikuonių iš ankstesnių santuokų? Taip pat labai pravarti šiame kontekste būtų koreliacija tarp turtinės šeimų padėties ir vaikų skaičiaus jose – taip, kaip buvo pamėginta susieti šeimos dydį su profesine šeimos tėvo veikla (p. 64). Kad tokia koreliacija buvo įmanoma, liudija paskutinis šio skyriaus poskyris, kuriame būtent ir aptariama šeimų turtinė struktūra. Duomenų šiai analizei gauta iš turto paveldėjimo dokumentų, kuriuose buvo nurodyta po vieno iš tėvų mirties vaikams atitenkančio turto vertė (pagal Kulmo teisę vaikai ir likęs gyvas sutuoktinis turtą paveldėdavo lygiomis dalimis (p. 75)). Autorius išskyrė 8 turtnines grupes, užfiksavo jų gausumą, išskyrė Senosios ir Naujosios Varšuvos savitumus: Senojoje Varšuvoje visiškai neženkliai turtu (iki 10 kapų) disponavo 14 proc. šeimų, mažu (11–50 kapų) – 38 proc. šeimų, vidutiniu (51–200 kapų) – 31 proc., o turtingų patricijų šeimos, disponavę didesniu kaip 200 kapų turtu, sudarė 17 proc. Tuo tarpu Naujojoje Varšuvoje mažaturčių (iki 10 kapų) būta net 89 proc., o patricijų grupei priklausančių šeimų nefiksuota visai (p. 78–79). Autorius pateikia ir daugiau įvairių metodų bei skaičių, atskleidusių, kad ne tik Senojoje ir Naujojoje Varšuvoje, bet ir kituose Lenkijos miestuose aptariamu laikotarpiu ryškėjo turtinė miestiečių šeimų diferenciacija, kuri itin augo XV–XVI a. sandūroje, tačiau stabilizavosi XVII a. pirmaisiais dešimtmečiais.

Trečiajame skyriuje „Profesinio aktyvumo trukmė“ aptarta, koku gyvenimo tarpsniu miestiečiai „aptinkami“ šaltiniuose, tai siejant su jų gyvenimo trukme, su santuokų trukme bei su reprodukciniais gebėjimais. Autorius akcentuoja, kad profesinio aktyvumo tyrimai yra esminis elementas tyrinėjant šeimos demografiją (p. 92), nors detaliau šios koreliacijos nepaaiškina. Šio skyriaus pagrindu tapo duomenys apie 1048 asmenis iš Se-

nosios Varšuvos ir 462 asmenis iš Naujosios Varšuvos – būtent tiek asmenų profesinės veiklos trukmę, autoriaus teigimu, pavyko nustatyti (p. 94). Kaip ir kituose knygos skyriuose, čia taip pat aiškiai atsiskleidė socialinės padėties įtaka – turtingesni miestiečiai ilgiau išlikdavo aktyvūs. Autorius kėlė prielaidą (ją grindė kitų autorių nustatyta bendra aptariamojo laikotarpio miestiečių gyvenimo trukme (25–34 metai moterų ir 35–44 metai vyrų) bei santuokos trukme, kuri siekė maždaug dešimtmetį), kad vidutinis miestiečių profesinio aktyvumo periodas turėjo tęstis 10 metų (p. 95). Profesinio aktyvumo trukmę P. Łozowski aptarė atskirdamas ne tik Senosios ir Naujosios Varšuvos duomenis, bet ir kiekvieno miesto amatininkus bei pirklius. Kai kuriais atvejais jam pavyko rekonstruoti gana detalias pavienių pasiturinčių miestiečių profesines biografijas – tai liudija tiek naudotų šaltinių potencialą, tiek itin nuodugnų autoriaus įsigilinimą į juos. Visa tai leido autoriui pastebėti, kad be jau anksčiau minėtos sąsajos su turtine padėtimi, tam tikri dėsningumai atsiskleidė ir kitur. Antai ilgiausia profesinio aktyvumo trukme tarp amatininkų išsiskyrė įvairių specializacijų odininkai ir auksakaliai (jų aktyvus profesinis gyvenimas trukdavo iki 15 metų), o juos savo ruožtu lenkė pirkliai, kurių aktyvi veikla trukdavo iki dviejų dešimtmečių, nors būta nemažai atvejų, kai šaltiniai fiksavo ir daugiau nei 3 dešimtmečius trukusią pirklio profesinę veiklą (p. 123).

Paskutiniame skyriuje „Antroponiminės struktūros“ pagrindinis dėmesys nuo demografijos nukrypsta į Senosios ir Naujosios Varšuvos miestiečių onomastiką: populiariausius vardus, slaviskų vardų tradicijos kaitą, kai vardo „galia“ nuo maginės jo reikšmės buvo perkelta religinei, ir pan. Pirmiausia šiame skyriuje autorius plačiai aptarė vardų pasirinkimo tradicijas ne tarp miestiečių, bet tarp kilmingųjų, pabrėžė krikščioniškosios onomastikos struktūrą (p. 125–129). O toliau laikėsi monografijoje įprasto Senosios (662 berniukų ir 445 mergaičių vardai) ir Naujosios Varšuvos (323 berniukų ir 219 mergaičių vardai) duomenų atskyrimo ir analizės. Remdamasis šiais duomenimis autorius siekė atskleisti etninę abiejų urbanistinių centrų sudėtį, atvykėlių lenkėjimo tendencijas ir pan. Tyrimai parodė, kad visą tirtą laikotarpį iš vyriškų vardų populiariausi buvo Janas, Maciejus, Stanisławas ir Mikołajus, o iš moteriškų – Dorota, Anna ir Katarzyna. Atskiras šio skyriaus poskyris skirtas Senosios ir Naujosios Varšuvos duomenų analizei kitų miestų kontekste (p. 158–174). Tai suteikė autoriui galimybę patvirtinti, kad Senosios ir Naujosios Varšuvos onomastikos tendencijos iš esmės buvo tipiškos vėlyviesiems viduramžiams ir ankstyviesiems naujesiems laikams, nes šių urbanistinių centrų gyventojai naudojami tokiu pačiu vardų „katalogu“ kaip kitų Lenkijos miestų gyventojai, o populiariausiais vardais buvo pavadinama 50–75 proc. populiacijos, ir ši tendencija nepriklausė nuo miestiečių turtingesni padėties (p. 174).

Išvadose autorius dar sykį trumpai pakartojo atskiruose skyriuose pristatytus tyrimų metu pasiektus rezultatus, kartu pateikdamas platesnio pobūdžio įžvalgas apie miestą kaip sanitariniu požiūriu išskirtinai prastą gyvenamąją vietą, kur didelis gyventojų

mirtingumas lėmė nuolatinį poreikį pritraukti naujų narių iš išorės. Toks reguliarus „paspildymas“ buvo vienintelė galimybė išlaikyti stabilią miestiečių populiaciją. Šios tendencijos išliko ne trumpiau kaip 400 metų (p. 175). Pastaroji įžvalga itin vertinga, nes gerai išryškina P. Łozowskio tyrimų svarbą ilgesnio XV–XVIII a. laikotarpio miestiečių šeimos tyrimų kontekste.

Baigiant reikia pripažinti, kad atsižvelgiant į itin kuklius turėtus šaltinius, autoriui pavyko maksimaliai ir sėkmingai išnaudoti juose sukauptą informaciją. Daugeliu atvejų tikslesnių duomenų nebuvo įmanoma surinkti nedisponuojant tokiuose tyrimuose tradiciškai naudojamais statistinius duomenis registruojančiais šaltiniais – įvairiais mokesčių ar gyventojų / namų ūkių registrais, išdo dokumentais. Nors rašant šią apžvalgą minėta, kad knygoje esama ir pernelyg apibendrinančių, veikiau drąsiomis prielaidomis ir analogijomis paremtų teiginių, tai nesumažina tyrimo vertės, o veikiau atskleidžia reikšmingą ateities tyrimų lauką. Nors P. Łozowskio tyrimas nesusijęs su Lietuvos miestais, jis gali aktualizuoti panašaus pobūdžio tyrimų trūkumą Lietuvoje ir paskatinti su autoriaus rekonstruota XV–XVI a. pradžios Varšuvos miestiečių šeima susipažinti tiek miestų istorija, tiek istorine demografija ar šeimos istorija besidominčius Lietuvos tyrėjus. Autoriaus sukaupta medžiaga, jo palyginimams naudoti duomenys atskleidžia tam tikras bendras miestų demografinio vystymosi tendencijas aptariamam laikotarpiu įvairiuose Europos regionuose. Beveik nėra išlikusių Vilniaus demografinę situaciją iki XVII a. vidurio tyrinėti įgalinančių dokumentų, tad tokių tendencijų išryškėjimas suteikia galimybių kelti tam tikras prielaidas ir apie Lietuvos didesnių urbanistinių centrų vystymosi tendencijas aptariamam laikotarpiu.

Jolita Sarcevičienė
(Lietuvos istorijos institutas)